

Література:

1. Володимир Короленко: «... що написано – неспростовне» К.: Видавничий дім «Персонал». 2010, 468 с.
2. Закон України Про повну загальну середню освіту (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст.226).
3. Наукові записки Полтавського літературно-меморіального музею В.Г. Короленка. Полтава: Дивосвіт, 2013. – Вип. 2. – 192 с.
4. Ревергук В.Я., Кочерга Н.К. В.Г.Короленко. Громадська діяльність письменника (1917-1921 р.р.). – Полтава: Дивосвіт, 2014. – 212 с.

**СВІДОМЕ ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ЯК ПОТУЖНИЙ ІНСТРУМЕНТ
ПОДОЛАННЯ БІДНОСТІ**

Кононова М.М.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
meershaum@ukr.net*

Анушкевич В.І.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
avi0635981234@gmail.com*

Савіна А.В.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
vas450a@gmail.com*

Актуальність дослідження. Тема бідності та шляхи її подолання цікавила людство ще за часів античності та залишається актуальною і сьогодні. Бідність нерідко призводить до соціального відторгнення, що є порушенням прав людини та означає низький рівень людського розвитку в країні. Україна, на жаль, є однією з європейських країн із доволі високим рівнем бідності населення.

Одним із потужних інструментів щодо подолання бідності є високий рівень освіти, так як якісна освіта є основним чинником підвищення доходу працюючого та його родини. Нині освіченість населення України є достатньо високою для забезпечення необхідної конкурентоспроможності вітчизняної робочої сили на світовому ринку праці [3].

Важливим фактором якісної освіти є свідомий вибір професії. Донедавна ключовою проблемою випускників шкіл була недостатня психологічна підготовленість до свідомого вибору професії, натомість – копіювання чужої поведінки (батьків, рідних, друзів, кумирів, орієнтація на соціальний престиж професії) з втратою індивідуальності, що в подальшому призводило до незадоволення своїм випадковим вибором. Завдання суспільства і школи полягає у створенні широкого спектру умов для задоволення провідних потреб старшокласників – самовираження, самоствердження, самореалізації на основі навчальної діяльності, спрямованої у майбутнє, усвідомленні перспектив побудови успішної кар'єри в майбутньому.

Мета дослідження – дослідити психологічні особливості професійного самовизначення молоді як інструменту подолання бідності.

Методика й організація дослідження. У психологічній та педагогічній літературі самовизначення молоді в розрізі вибору професії розглядається вченими як складний динамічний процес і результат вибору особистістю власної позиції, адекватних цілей і засобів самоздійснення в конкретному професійно-трудоному середовищі відповідно до вироблених суспільством і прийнятих суб'єктом критеріїв професіоналізму.

Нам імпонує висновок вченої Р. Мотрук, згідно якого професійне самовизначення особистості є полімотивованим феноменом, що зумовлюється як чинниками об'єктивного характеру (економічними, соціально-політичними, інституціональними, соціо- (в тому числі й етно-) культурними, екологічними, інтерактивно-символічними), так і чинниками суб'єктивної природи (психофізіологічними, ціннісно-мотиваційними, рефлексивно феноменологічними, ортобіотичними, психодинамічними), які вивчаються й інтерпретуються великою кількістю наукових напрямів, шкіл і підходів [2].

На думку науковців, успішне професійне самовизначення особистості в сучасному суспільстві потребує швидкого та гнучкого реагування на зміни економічної ситуації, постійного професійного саморозвитку та самовдосконалення фахівця для досягнення ним високої конкурентоспроможності на ринку праці, тому ключовим завданням зараз є розвиток у молоді процесів активного рефлексивного самоаналізу власних професійних потреб і можливостей, реалізації екзистенційно-професійної діяльності, процесів активного самотворення суб'єктом проєкту своєї майбутньої кар'єри [1].

Професійне самовизначення ми розуміємо як складний процес, до складу якого входять кілька компонентів, зокрема:

1) когнітивно-оцінний (уявлення про світ професій, врахування порад інших щодо вибору професії (батьків, друзів, вчителів, ЗМІ та ін.), рівень самооцінки, адекватність Я-концепції щодо співвіднесення власних можливостей з професійними прагненнями);

2) мотиваційний (мотиви та ціннісні орієнтації вибору професії, орієнтації на засоби досягнення життєво-професійних цілей);

3) поведінковий (особливості прийняття рішення та планування професійного життя, професійні настанови).

Результати дослідження. Дослідження проводилося на базі Полтавського національного університету імені В. Г. Короленка. У дослідженні взяли участь 84 особи – студентів 1-го (42 особи) та 3-го (42 особи) курсів навчання як жіночої, так і чоловічої статі. Основне дослідження проводилося впродовж 2024 року. Усіх досліджуваних було проінформовано щодо мети дослідження та отримано усну згоду на участь в ньому.

Оцінка рівня статусів професійної ідентичності молоді за допомогою відповідної методики А. Азбель та А. Грецова засвідчила, що в студентів 1-го курсу усі статуси професійної ідентичності переважно були сформовані на середньому рівні: нав'язана – 26,2 %, мораторій (переживання кризи професійного вибору) – 57,1%, сформована – 71,4 %. Високі показники невизначеної професійної ідентичності, куди ми віднесли рівні «виразність вище середнього» та «сильно виражений», сумарно було виявлено у 52,4 % респондентів. Аналіз результатів опитування студентів 3-го курсу виявив схожість у даних середнього рівня сформованості професійної ідентичності – за всіма шкалами це рівень теж домінує: шкала «невизначена» - 35,7 %, «нав'язана» - 42,9 %, «мораторій» - 54,8 %, «сформована» - 59,5%. Помічено, що на 3-му курсі рівень сформованої професійної ідентичності в рази вищий (сума відсотків за рівнями «виразність вище середнього» та «сильно виражений») – 40,5 %. Відмінність також помічено за кількістю тих, хто переживає кризу професійного вибору («мораторій»): сумарно за двома вищими рівнями виявлено 26,2 % молоді (студентів 3-го курсу), на противагу встановленим 11,9 % студентів 1-го курсу.

Для більшої половини студентів 3-го курсу вибір майбутньої професії був нав'язаний збоку іншими людьми. Невизначену професійну ідентичність було діагностовано у 35,7 % молоді 3-го курсу навчання на середньому рівні, ще в 33,3 % встановлено високі показники.

Досліджуючи особливості самооцінки молоді в структурі професійного самовизначення за допомогою методики С. Будасі «Визначення самооцінки студентів» було встановлено, що переважно високий рівень самооцінки серед молоді – студентів 1-го (64,3 %) та 3-го курсу (57,1 %). Середній рівень самооцінки мали 26,2 % та 38,1 %

студентів відповідно, а низький рівень був притаманний лише 9,5 % та 4,8 % студентів 1-го та 3-го курсу. Отже, за результатами дослідження самооцінки молоді можемо зробити висновок, що самооцінка студентів 3-го курсу є більш стійкою, адекватною, а завищена вона частіше зустрічалася серед студентів 1-го курсу, що підтвердилося аналізом за критерієм Манна-Уїтні ($U=222$ при $p \leq 0,01$).

Результати емпіричного дослідження мотивів професійної діяльності молоді за допомогою методики К.Замфір в модифікації А.Реана «Мотивація професійної діяльності» дозволила визначити зовнішню (позитивна, обумовлена винагородами як заохочення, соціальним престижем, можливим кар'єрним успіхом; негативна, обумовлена вимогами інших, прагненням уникати покарань та ін.) і внутрішню (діяльність заради самого процесу, позитивні відчуття задоволення і радості від активності, її результатів) мотивацію студентів, з-поміж яких у студентів і 1-го (54,8 %), і 3-го курсів (64,3%) переважала остання. З'ясовано, що більшість респондентів вибрали оптимальні мотиваційні комплекси: $BM > ЗПМ > ЗНМ$ (33,3 % 1-го курсу та 42,9% опитаних 3-го курсу); $BM = ЗПМ > ЗНМ$ (21,4 % 1-го курсу та 31 % 3-го курсу) та ін. Найгірші мотиваційні комплекси мали такий вигляд: $BM < ЗПМ < ЗНМ$ (7,1 % 1-го курсу; 2,4 % 3-го курсу); $BM = ЗПМ < ЗНМ$ (2,4 % 1-го курсу). Отже, у підсумку ми констатували, що внутрішня мотивація домінує над зовнішньою у навчально-професійній діяльності молоді, незалежно від курсу навчання.

Проведений аналіз особливостей професійних настанов молоді за допомогою «Опитувальника професійних настанов» І. Кондакова показав, що більш рішучі в своїх професійних прагненнях і діях студенти 3-го курсу, серед яких осіб із високим рівнем було виявлено більшість: 78,6 % проти 47,6 % в 1-го курсу. Вищим раціоналізмом, виваженістю та обґрунтованістю у професійному виборі (відповідно до внутрішніх вподобань, запитів на ринку праці, прогнозу розвитку кар'єри та ін.) відзначалися студенти 3-го курсу, у яких було встановлено домінування високих (35,7 %) та середніх показників (45,2 %). За шкалою професійних настанов «оптимізм-реалізм» було встановлено, що студенти 1-го курсу переважно володіли високим рівнем реалізму (42,9 %, а студенти 3-го курсу – середнім рівнем реалізму (61,9 %). За показником «незалежність-залежність» високим рівнем незалежності володіли 31 % студентів 1-го курсу та 64,3 % студентів 3-го курсу, а середній рівень розвитку досліджуваного утворення зустрічався серед 38,1 % та 28,6 % опитуваних відповідно.

Висновки. Отже, питання бідності та освіти дуже взаємопов'язані. Основними завданнями суспільства заради процвітання своєї країни є інвестиції в освіту, в правильне виховання підростаючого покоління, а саме уміння критично мислити та вирішувати проблеми. Питання професійного самовизначення молоді доволі широке та потребує різностороннього підходу до вивчення.

Література:

1. Гриньова М. В., Кононова М. М. Саморегуляція навчальної діяльності та професійний розвиток студентської молоді : *монографія*. Полтава : Астроя, 2021. 384 с.
2. Доротюк В.І., Піддячий М.І., Левченко Ф.Г., Рогоза В.В., Васківський М.В., Доротюк О.Г.; Соціально-професійна орієнтація учнів в умовах профільного навчання: *монографія*. К. : Педагогічна думка, 2015. 338 с.
3. Лібанова Е. М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. Умань: Видавець "Сочінський М. М.", 2020. 456 с.